

Je náš sociální systém opravdu drahý?

Často slyšíme, že výdaje na veřejné služby jsou v České republice v porovnání se zeměmi EU nebo OECD podprůměrné či nedostatečné. Nejčastěji to zaznívá ve spojení s výdaji na školství, zdravotnictví, sociální služby či obranu. Pokud máme výdaje na tyto veřejné služby v porovnání s ostatními zeměmi podprůměrné, pak se nabízí otázka, u kterých veřejných výdajů máme naopak nadprůměrné hodnoty.

■ **Text: Ing. Jiří Horecký, Ph.D., MBA,** prezident APSS ČR,
doc. Ing. Ladislav Průša, CSc., výzkumný pracovník, ředitel Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí v letech 2001–2017

Obecně se také pravděpodobně setkáme s rozdílnými hodnotami. Zkoušel jsem porovnávat výdaje na školství z několika různých zdrojů a jednotlivé údaje se poměrně liší. Pokud to některého čtenáře také zajímá, je možné porovnat si data z níže uvedených zdrojů. Veřejné výdaje na vzdělávání činily např. v roce 2015 dle OECD 4,9%, dle Eurostatu 3,8%, dle Českého statistického úřadu 4,01% (v r. 2017 podle zdroje OECD 4,6%, podle Eurostatu 4,6%). Pro porovnání jednotlivých výdajů použijeme jeden zdroj, a sice Eurostat – zprávu o veřejných výdajích za r. 2016 publikovanou v r. 2018.

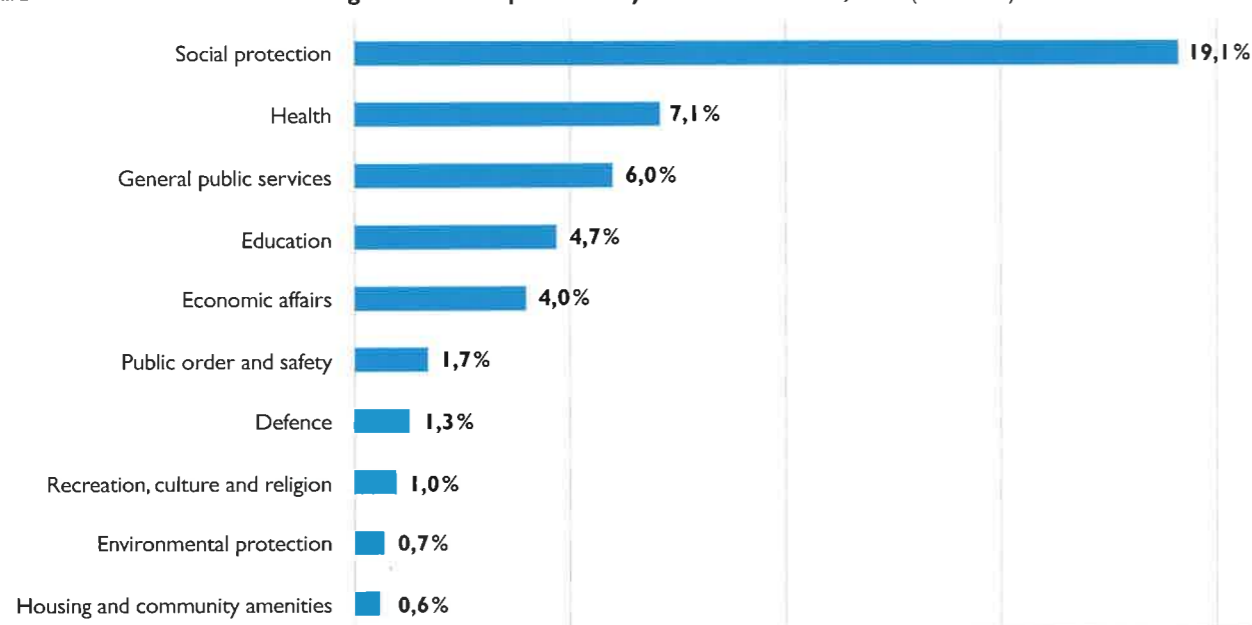
Projdeme si nejprve celoevropský přehled. Největší podíl veřejných výdajů tvoří výdaje na sociální zabezpečení, tj. nejvíce výdajů jde na starobní a invalidní důcho-

dy, všechny sociální či kompenzační dávky a příspěvky. Následují výdaje na zajištění zdravotních služeb, obecných veřejných služeb, zajištění bezpečnosti, obrany a dále veřejné služby kultury či ochrany životního prostředí.

Výdaje na sociální zabezpečení jsou nejnižší v Irsku (9,9%) a největší ve Finsku (25,6%). Česká republika se s méně než 13% řadí mezi lehce podprůměrné země.

Tabulka 1 General government expenditure by function in the EU, 2016 (% of GDP)

Zdroj: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8725251/2-09032018-AP-EN.pdf/c60aed76-c37b-413e-9f99-58a8370f0ea6>

Pokud bychom tento výdaj rozdělili na jednotlivé skupiny výdajů, pak by rozdělení vypadalo již jinak. Sociální výdaje spojené se seniory mají v EU nejvyšší v Řecku (16%), dále ve Finsku (13,7%), Francii a Itálii (obě 13,5%) nebo v Rakousku (13%). Naopak ve spojení se seniory vykazují nižší podíl výdajů Irsko (3,5%), Lotyšsko (5,9%) nebo Nizozemí (6,7%).

Jak vypadá porovnání veřejných výdajů na zdravotnictví? Nejvyšší podíl má Dánsko (8,6%) a Francie (8,1%), vysoké podíly výdajů mají také Švédsko, Belgie a Finsko.

► **Jak je na tom tedy Česká republika ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi?**

Obecně jsou naše výdaje na veřejné služby nižší než průměr EU. Stejnou hodnotu jako průměr všech zemí EU (kde je tedy ČR na průměru EU) vykazují pak tyto segmenty veřejných služeb: veřejný pořádek a bezpečí (1,7%), ochrana životního prostředí (0,7%), bydlení a občanská vybavenost (0,6%). U dvou segmentů vykazujeme nadprůměrné hodnoty výdajů v porovnání k HDP: zdravotnictví (7,4%) a ekonomické výdaje (5,9%), jako např. finanční instituce, kapitálové výdaje apod.

Závěrem je nutné uvést jednu důležitou informaci, která by si zasloužila rozvést na samostatný a hutný článek. Celkový podíl výdajů na veřejné služby a jeho nadprůměrné hodnoty ve srovnání s ostatními zeměmi, ať již EU, či OECD, neznamená automaticky lepší dostupnost, vyšší kapacity a už vůbec ne vyšší kvalitu či větší efektivitu těchto služeb.

► **Je náš sociální systém tedy drahý?**

Hned na začátku výuky sociální politiky na vysoké škole, zpravidla na první přednášce, se studentů ptám, kdo si myslí, že náš sociální systém je v porovnání s ostatními evropskými státy v relaci k HDP drahý. Zpravidla se nahoře objeví les rukou. Je tomu opravdu tak?

Objektivní porovnání výše sociálních výdajů v evropských zemích poskytuje Evropský systém jednotných statistik sociální ochrany (ESSPROS), který byl vyvinut v 70. letech minulého století Eurostatem společně s odborníky z členských států Evropského společenství jako specifický nástroj vzájemně srovnatelného statistického sledování sociální ochrany v jeho členských státech. Data z této statistiky lze pravidelně nalézt v publikaci Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech, kterou každoročně vydává a zveřejňuje Ministerstvo práce a sociálních věcí. Poslední data jsou k dispozici za rok 2017. A co ukazují?

Podíl sociálních výdajů na HDP ve většině evropských zemí od r. 2010 mírně klesá, což je dáno tím, že v r. 2010 došlo ve všech zemích k poklesu HDP v důsledku světové ekonomické krize. K nárůstu hodnoty tohoto ukazatele dochází v severovýchodních zemích (Švédsko, Finsko, Norsko, Island), ve Francii, Itálii, Polsku a ve Švýcarsku, mírný nárůst zaznamenalo rovněž Slovensko. V ČR je podíl sociálních výdajů na HDP hluboce pod evropským průměrem, ze sledovaných 34 zemí zaujímáme 22. místo.

Z tohoto porovnání tedy vyplývá, že náš sociální systém je relativně levný.

Jak si v této souvislosti lze vysvětlit, že podíl osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením je v naší zemi jedním z nejnižších v Evropě? Zatímco v celé Evropě je v průměru chudobou a sociálním vyloučením ohroženo 22,4% osob, u nás je to pouze 12,2% osob. Hlavní příčinou této skutečnosti je fakt, že v celém sociálním systému je uplatňována vysoká míra sociální solidarity na úkor zásluhovosti, kdy např. v pojistných systémech je prostřednictvím redukčních hranic snižována úro-

veň příjmů z ekonomické aktivity, z nichž se jednotlivé dávky počítají. Ale o tom podrobněji někdy příště.

Zdroje:

- <https://data.oecd.org/gga/general-government-spending.htm#indicator-chart>
- https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Educational_expenditure_statistics
- https://www.czso.cz/documents/10180/46834153/23004816_1.pdf/93225018-a60e-4b5a-8621-d8840289157d?version=1.1

Tabulka 2: Vývoj podílu sociálních výdajů na HDP v letech 2010–2017

	2010	2015	2016	2017
EU celkem	28,6	28,3 *	28,0 *	27,9 *
Belgie	29,6	29,8	29,2	28,8
Bulharsko	17,1	17,7	17,3	16,8
ČR	20,0	19,0	18,9	18,6
Dánsko	32,4	32,1	31,0	32,2 *
Německo	30,1	29,4	29,7	29,7 *
Estonsko	17,4	16,0	16,6	16,0
Irsko	24,9	15,7	15,9	14,9
Řecko	25,9	26,1	26,1 *	25,2 *
Španělsko	24,8	24,7	23,8 *	23,4 *
Francie	33,2	34,3	34,3	34,1
Chorvatsko	21,3	21,8	21,3	20,8
Itálie	28,7	29,8 *	29,4 *	29,1 *
Kypr	18,7	20,1	19,4	18,5
Lotyšsko	18,2	14,9	15,1 *	14,9 *
Litva	19,2	15,7	15,4	15,1 *
Lucembursko	22,5	22,1	21,3	21,9
Maďarsko	22,5	19,1 *	18,9	18,3 *
Malta	19,3	16,8	16,6	16,1
Nizozemí	29,3	29,9	29,5	29,3
Rakousko	29,6	29,8	29,8	29,4
Polsko	19,7	19,4	21,0	20,3
Portugalsko	25,8	25,7	25,1	24,6
Rumunsko	17,5	14,6	14,6	14,4
Slovinsko	24,4	23,8	23,3	22,6 *
Slovensko	18,1	18,0	18,4	18,2
Finsko	29,1	31,8	31,6	30,6
Švédsko	28,4	29,1	29,4	28,8 *
Velká Británie	28,6	27,3	25,8	26,3 *
Island	22,5	22,2	22,3	23,4
Norsko	25,2	28,0	29,2	28,4
Švýcarsko	25,9	27,8	28,0	28,3
Srbsko	22,6	20,7	20,3	19,5
Turecko	12,8	12,0	12,9	12,3

* = předběžný údaj

Zdroj: Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech. Praha: MPSV, 2019.